

Anatolij Ivčenko, Sonja Wölke, *Hornjoserbski frazeologiski słownik /
Obersorbisches phraseologisches Wörterbuch /
Верхнелужицкий фразеологический словарь*
(Ludowe nakładnistwo Domowina, Budyšin/Bautzen, 2004, str. 572)

Mnogobrojna je frazeografska obitelj dobila novog člana: objavljen je prvi Gornjolužički frazeološki rječnik. Autori toga rječnika su Anatolij Ivčenko i Sonja Wölke, koji već dugi niz godina istražuju ovaj, na žalost, pomalo zanemaren slavenski jezik. Rječnik sadrži više od 3600 frazema ispisanih iz gornjolužičkih tekstova, zbornika poslovice i uzrečica, te iz različitih leksikografskih izdanja. Prema tvrdnji autora, više je od trećine frazema ovdje prvi put registrirano. Rječnik nema normativni karakter; u njemu se donosi gornjolužička frazeologija 19. i 20. stoljeća, pri čemu se mogu naći frazemi različitih stilskih vrijednosti, a uključeni su i novi kalkovi iz njemačkog jezika.

Gornjolužički se frazeološki rječnik sastoji od nekoliko dijelova.

U Predgovoru (na gornjolužičkom i ruskom jeziku) daju se osnovni podaci o Rječniku i strukturi rječničkoga članka. Zatim slijedi popis kratica, popis leksikografskih izvora (rječnici, zbornici poslovice i frazema), te popis tekstova (beletristika, religiozna i znanstvena literatura) i periodike iz kojih su ispisivane ilustracije za pojedine frazeme.

Središnji dio čini sam Rječnik (str. 27–448) iz kojega je vidljivo da se zapravo radi o trojezičnom rječniku jer autori definiraju gornjolužičke frazeme na njemačkom i ruskom jeziku. Kako je strukturiran rječnički članak?

Na početku rječničkoga članka je nadnatuknica određena morfološkim principom prema glavnoj riječi u frazemu. U sljedećem je retku kanonski oblik frazema (npr. **dobra duša, Sodom a Gomorra**), koji katkad sadrži varijantne (npr. **zyma kaž <jako> w kólni, čisty <běly> lac měć, Kolumbusowe <Kolumbowe> jejko <jejo>**) ili fakultativne (npr. **mudry kaž (stary) Si-rach, kaž (z třělby) wutřěleny**) komponente. Glagolski se frazemi daju prvo u infinitivnom obliku, a u uglatim se zagradama navodi njihov oblik u 3. licu jednine (najčešće u prezentu), npr. **do syće hić někomu [něchtó někomu do syće dže]**. U kurzivu se navodi rekcija frazema kojom se pokazuje kako se frazem uklapa u tekst (npr. **hlowa <nop> se kuri někomu**). Kod dijela se frazema zatim daje gramatička odrednica kojom se uglavnom sužava mogućnost promjene oblika: npr. **wostał je (tam) posoł a wosoł** jenož w perf; **něchtó njeje Cyganam z kapsy wupadnył** neg, jenož w perf. Zatim slijede stilske odrednice: *ekspr, eufem, folkl, iron, kniž, pejor, poet, publ, region, wobch, wulg, zestar, žort* (npr. **babjace basnički pejor, zhyty kaž stary Fryca pola Bukec zestar**). Svi su frazemi unutar jednog nadnatukničkog gnijezda obrojčani, pa se vrlo lako može odrediti koliko je u rječniku, recimo, frazema s komponentom **čoło**. Ako je pod jednom nadnatuknicom 10 ili više frazema, njihov se obrojčani popis navodi odmah nakon nadnatuknice, a tek se nakon toga predstavljaju obradeni rječnički članci. Taj je način obrade frazema vrlo pogodan za

korisnike jer se u velikim nadnatukničkim gnijezdima vrlo jednostavno snalazi i pronalazi traženi frazem. Tako odmah ispod nadnatuknice **hlowa, ruka ili šija** saznajemo koliko se frazema nalazi u gnijezdu, koji su i pod kojim su brojem obrađeni (**hlowa** – 98, **ruka** – 62, **šija** – 32).

Ako se u frazemu nalazi više autosemantičkih komponenata, obrada se daje pod glavnom komponentom, a kod ostalih se komponenata daje uputnica što izuzetno olakšava snalaženje u Rječniku.

Višeznačni se frazemi obročavaju.

Rječnik sadrži frazeme triju oblika: minimalne frazeme (npr. **pod smuhu**), frazeme sa strukturom skupa riječi (npr. **z pozběhnjenym porstom**), te frazeme sa strukturom rečenice (npr. **to je, jako by Sprjewja přez Lubin chcyła**).

Nakon gornjolужиčke natuknice s gramatičkim i stilskim odrednicama slijedi definicija frazema na trima jezicima: gornjolужиčkom, njemačkom i ruskom, a nakon toga frazeološki ekvivalenti na dvama jezicima (naravno ako oni postoje): njemačkom i ruskom. Za daljnje istraživanje gornjolужиčke frazeologije upravo su navedene definicije i frazeološki ekvivalenti na jednom slavenskom i jednom neslavenskom jeziku vrlo bitne. Dalje se navodi leksikografski podatak, tj. bilježi se fiksacija gornjolужиčkog frazema u nekom od jednojezičnih ili dvojezičnih općih rječnika, Korpusu gornjolужиčkog jezika, Kartoteci Njemačko–gornjolужиčkog rječnika itd. (u slučajevima kad je frazem već na nekom mjestu registriran).

Posljednji dio rječničkoga članka čine ilustracije iz različitih tipova tekstova. To je također vrlo važno kako bi se dala upotrebna potvrda frazema i kako bi se eventualno vidjelo u kojem se pravcu razvija novija gornjolужиčka frazeologija.

Pogledajmo dva primjera rječničkoga članka:

rubiško

1 čerwjene rubiško być za někoho [*něšto je za někoho čerwjene rubiško*] 'za někoho jara mjerzace, rozhorjace być' | 'ein großes Ärgernis für jemanden sein' | ein rotes Tuch sein für jemanden | 'действовать крайне раздражающе на кого–либо: A hdyž w spočatku dosć nastawkow w prozy njedóstawaš, přeložuj něšto rjane a staj ewangelskich wučerjow Twoje čestne mjeno čerwjene rubiško! (Ćušinski, ZSC 12, 22)

nós

31 pod nosom 'cyle blisko' | 'ganz nahe' vor der Nase | 'рядом, очень близко' под носом (Pfuhl 435; Radyserb, hrona 13; Kral 304): Maš tu *pod nosom* połkupu, »Babinu goru«, a to je woprawdže hora, wustupowaca kaž nós do jězora tam, hdžež je najbóle šěroki. (Njehorński, Bobak–Wšudžebył 181) »Zo sy docyła do wučerstwa šoł a zo je ci nan do seminara dał, hdyž sy *gymnazij pod nosom* mě!«, so Sykora džiwaše. (Kubašec, Lěto 9)

Iza središnjega rječničkoga dijela nalaze se dva kazala koja korisnicima omogućuju preko dvaju ciljnih jezika dobiti podatke o gornjolужиčkim frazemima: njemačko–gornjolужиčko kazalo (str. 449–532) i rusko–gornjolужиčko kazalo (str.

533–572). Kazala pružaju podatke o traženom ekvivalentnom gornjolужиčkom frazemu. Navodim po jedan primjer:

Junge

grüner Junge

→ njezrały piskor → piskor (1)

колонна

пятая колонна

→ pjata kolona → kolona (1)

Gornjolужиčki frazeološki rječnik, odnosno prema originalnom trojezičnom nazivu *Hornjoserbski frazeologiski słownik / Obersorbisches phraseologisches Wörterbuch / Верхнелужицкий фразеологический словарь* izuzetno je kvalitetno sastavljen frazeološki rječnik koji slijedi sva pravila suvremene frazeografije. Istodobno je i vrlo pregledan, pa će korisnik bez bilo kakvih problema u njemu naći potreban podatak.

Rječnik je namijenjen, u prvom redu, frazeolozima slavistima, ali i neslavistima, svim filolozima i ostalima koje zanima frazeološki fond različitih jezika. Slavisti će u Rječniku pronaći frazeološko blago koje još jednom potvrđuje koliko je zajedničkoga u frazeologiji slavenskih jezika, a ujedno mogu istraživati razne oblike (očekivanog i neočekivanog) utjecaja njemačkog jezika na gornjolужиčki. Uvjerena sam da će u Gornjolужиčkom frazeološkom rječniku svatko pronaći poneku zanimljivost i da će Rječnik doživjeti mnoga izdanja.

Željka Fink Arsovski